

**САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ЛАТВИЙСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНСТИТУТ ЛИТОВСКОГО ЯЗЫКА**

Международная научная конференция

**Э. А. ВОЛЬТЕР
И БАЛТИСТИКА
КАК КОМПЛЕКСНАЯ ДИСЦИПЛИНА**

**Санкт-Петербург,
21–23 сентября 2006 года**

Тезисы докладов

**Филологический факультет
Санкт-Петербургского государственного университета
2006**

Редакционная коллегия:

А. В. Андронов
Л. Лейкума
Д. Микуленене

«Э. А. Вольтер и балтистика как комплексная дисциплина». Международная научная конференция (Санкт-Петербург, 21–23 сентября 2006 года). Тезисы докладов / Ред. колл.: А. В. Андронов, Л. Лейкума, Д. Микуленене. — Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ, 2006. — 36 с.

© Коллектив авторов, 2006

© Филологический факультет

Санкт-Петербургского государственного университета, 2006

Э. А. Вольтер (1856–1941)

В 2006 году исполняется 150 лет со дня рождения
Эдуарда Александровича Вольтера —
известного учёного, балтиста широкого профиля,
автора более 400 работ по балтийскому языкознанию,
фольклору, текстологии, этнографии, археологии.

Личность Э. А. Вольтера тесно связывает три государства:
Латвию, где он родился и с учёными и культурными деятелями которой
активно взаимодействовал,
Россию, где долгое время работал на кафедре сравнительного языкознания
Санкт-Петербургского университета,
и Литву, исследованию которой он посвятил большую часть своих трудов.

Международная научная конференция,
организованная Санкт-Петербургским государственным университетом,
Латвийским университетом и Институтом литовского языка,
посвящается юбилею учёного.

Kai kurių baltų onomastikos problemų sprendimas Eduardo Volterio darbuose

Onomastika Eduardui Volteriui yra viena iš sričių, kuri padeda tirti kalbos istoriją, papildo etnografinius ir archeologinius tyrimus. Pripažįstama, jog tikrinių žodžių tyrimai yra svarbūs kalbai apskritai.

Vietovardžių ir ypač asmenvardžių tyrimo problemos aptariamose E. Volterio recenzijose (J. Sprogio, V. N. Jurgevičiaus darbai, XVI a. vardų inventorių), kur pateikiama papildomos medžiagos, akcentuojami pagrindiniai tikrinių vardų tyrimams keliami reikalavimai – atskirti baltiškos kilmės onimus nuo slaviškų (lietuvių kilmės toponimai Vilniaus krašte), teisinga nagrinėjamųjų vardų transkripcija, taip pat bandomos taisyti nepatikimos etimologijos, pateikiama naujų. Metodologiškai neteisingu laikomas J. Sprogio metodas lietuvių kilmės asmenvardžius ir vietovardžius aiškinti latvių kalbos pavyzdžiais, neatsižvelgus į lietuvių kalboje esančius duomenis. Pastebėta, jog dvikamienių asmenvardžių sandai neturi tvirto semantinio ryšio, lengvai kaitaliojami (*Римкантиъ — Контримъ*), teigiama, jog tiek kilmingųjų, tiek valstiečių vardai yra tie patys. Pranešime bus bandoma trumpai ir kritiškai aptarti šiuos teiginius.

Statistinis Suvalkų gubernijos vietovardžių rinkimas vietovės tautinės sudėties analizei atlikti („Списки населенных мест Сувалкской губернии, как материал для историко-этнографической географии края“) suvokiamas ir kaip medžiaga kalbos ir etninės kultūros tyrinėjimams. Leidinio sudarytojas atkreipia dėmesį, jog į Suvalkų gubernijos teritoriją įeina jotvingių ir sūduvių gyventos teritorijos, istorinės žinios apie juos siejamos su geografinė tiriamosios gubernijos nomenklatūra. XV–XVI a. vietų vardai lyginami su užfiksuotais XIX a. pabaigoje. Pabrėžiama neapgyvendintųjų vietų vardų archajiškumas.

Prūsų kalbos pėdsakų aptinkama ir Gardino gubernijoje esančiuose asmenvardžiuose („Следы древних Прусов и их языка в Гродненской губернии“).

Daugelis mokslinių E. Volterio idėjų po K. Būgos senųjų dvikamienių asmenvardžių, vietovardžių, baltiškojo arealo tyrinėjimų nebeteko reikšmės, tačiau jo surinkta faktologine medžiaga galima pasinaudoti ir šiuolaikiniams tyrimams.

Вопросы истории экземпляров Катехизиса М. Даукши

В докладе обобщается информация, накопленная в ходе изучения истории двух упоминающихся в литературе экземпляров Катехизиса М. Даукши (Вильнюс, 1595 г.): исчезнувшего — Императорской публичной библиотеки (ИПБ) в Санкт-Петербурге и сохранившегося — Виленской публичной библиотеки (ВПБ).

Поиски петербургского экземпляра Катехизиса М. Даукши описаны в [Андронов 2004]. В печатных работах и немногочисленных сохранившихся рукописных материалах автора первого упоминания о Катехизисе Е. Е. Беркгольца не удалось найти более подробных сведений о Катехизисе. Следов Катехизиса нет в каталогах Российской национальной библиотеки, не известен ни шифр, который показал бы конкретное место хранения экземпляра и позволил бы найти его в шкафных описях залов, ни реестровый номер, по которому можно найти запись о поступлении книги в библиотеку и, возможно, о её списании. Петербургский экземпляр Катехизиса упоминается ещё лишь в материалах общих собраний библиотекарей ИПБ в октябре 1864 г., где говорится о невозвращении его в библиотеку младшим библиотекарем Ивановским [Архив РНБ, фонд 1, оп. 1, 1864 г., № 11: л. 69 об.], который взятые книги обещал «постараться... приискать к новому году» [там же, л. 74] (ср. [там же, 1866 г., № 20: л. 3 об.]). Искать Катехизис Ивановский начал ещё в ноябре 1863 г., обратившись за помощью к М. Валанчюсу [Viržiška 1935: столбец CCVI]¹, однако его письмо, в котором может быть объяснено, почему понадобился другой экземпляр книги, бывшей в ИПБ, пока не обнаружено.

Так как известия о наличии экземпляров Катехизиса в Санкт-Петербурге и в Вильнюсе приходят в разное время (в 1861 и 1884 гг.), возможен вопрос, не один ли и тот же это экземпляр.

На форзаце вильнюсского экземпляра кроме современного шифра (L_R 4165) имеется шифр времён ВПБ — Б XI⁵/₁₀₁ [ср. Viržiška 1926: столбец VIII] — отражающий место хранения книги: зал «Б», шкаф XI, полка 5, книга 101. К сожалению, соответствующей карточки не нашлось в старых алфавитных каталогах библиотеки (судьба системати-

¹ А. Алякна приписывает попытку найти катехизис через М. Валанчюса канонику Петербургской католической духовной академии Ю. Ивашкевичу [Aleksna 1922: 270] — связь этой информации с сообщением В. Биржишки не ясна.

ческого каталога, существовавшего в начале XX века [Миловидов 1911: 46] и находившегося в зале «О» [Путеводитель 1904: 22], не известна). Не удалось найти в библиотеке и шкафных описей.

Залом «Б» сначала называлось помещение на нижнем этаже, в котором располагалось в частности рукописное отделение [Путеводитель 1879: 66], позже его содержимое перенесли в бывшее помещение астрономической обсерватории на четвёртом этаже (переданное библиотеке в 1883 г.), назвав его залом «Б» (также — Белым залом) [Миловидов 1911: 14; Путеводитель 1904: 20]. В первых (с 1 по 21 [Путеводитель 1879: 66] или с 1 по 15 [Путеводитель 1904: 19]) шкафах зала «Б» размещались рукописи, поэтому странно указание шкафа XI в шифре Катехизиса. В 1904 году Катехизис хранился в 29 витрине зала «А» [Путеводитель 1904: 19].

На последней странице Катехизиса есть инвентарный номер — «Инв 20411.» — возможно, относящийся ко временам ВПБ. К сожалению, не удалось найти соответствующей этому номеру инвентарной книги, в которой могла бы быть информация об источнике и времени поступления Катехизиса в библиотеку. (В современную инвентарную книгу Катехизис записан 29 января 1967 года, № 1144963.)

Катехизис не фиксируется в описании имущества Вильнюсской академии 1773 г. [Отдел рукописей библиотеки Вильнюсского университета, шифр F2-DC6; ср. Vladimirovas 1958: 17] и в каталоге Э. Г. Гродека, написанном в 1810 году, но продолжавшемся до закрытия университета [Отдел рукописей библиотеки Вильнюсского университета, шифр F3 № 290/I-IV]. Следует изучить другие каталоги библиотеки [Кастанаускайте 1984; Kastanauskaitė 1990], чтобы выяснить, когда Катехизис появляется здесь впервые. Наиболее вероятным представляется, что он мог попасть в библиотеку вместе с книгами, конфискованными у монастырей и частных лиц после восстания 1863 года и переданными организуемой ВПБ в 1864 году [Vladimirovas 1958: 44; Путеводитель 1879: V–VI].

Э. А. Вольтер «нашёл» Катехизис летом 1884 года [Вольтер 1886: XV], однако несколько раньше его наличие в библиотеке было констатировано С. Диджюлисом [Отдел рукописей Библиотеки Академии наук Литвы, шифр F 94-116: лист 9 об., № 192]. Следует заметить, что этого номера нет среди указываемых Диджюлисом на обороте обложки номеров, «не зарегистрированных ещё в библиографическом каталоге» библиотеки, — значит, он уже был описан.

Mažosios Lietuvos striukių ir dabartinių vakarų aukštaičių kauniškių šiaurinės dalies santykis (pagal E. Volterio skelbtus Galbrasčių tarmės tekstus)

E. Volteris „Lietuviškos chrestomatijos“ 1904 m. antrajame leidime skyriuje „Prūsų Lietuvos tarmės“ greta kitų pateikia tris Galbrasčių (Ragainės pav., dab. Ливенское) šnektos tekstus (pasakas). Tiesa, jie nėra jo paties užrašyti, bet pateikti remiantis K. Jurkšaičio leidiniu „Litauische Märchen und Erzählungen im Galbraster Dialekt“ (Heidelberg, 1898). Šie tekstai gerai iliustruoja buvusios Mažosios Lietuvos vakarų aukštaičių šiaurinės patarmės – vadinamųjų striukių – ypatybes.

Dabartinės Lietuvos vakarų aukštaičių kauniškių šiaurinė dalis (anksčiau vadinti „veliuoniškiai“) iš tikrųjų yra tiesioginis striukių patarmės ploto tęsinys. Galūnių trumpėjimo riba, ateinanti iš buvusios Mažosios Lietuvos, dabar aiškiai skiria pietinius (netrumpinančius galūnių) ir šiaurinius (galūnes trumpinančius) kauniškius.

Pranešimo tikslas – palyginti E. Volterio pateiktų Galbrasčių šnektos tekstų ir dabartinių šnektų, geografiškai esančių labai arti striukių ploto, ypatybes, aptariant šių šnektų panašumus ir skirtumus, pabandyti nusakyti kai kurių ypatybių kitimo tendencijas. Daugiausia dėmesio skiriama fonetikos lygmens ypatybėms, šiek tiek lyginami morfologijos dalykai.

Remiantis fonetiniu Galbrasčių šnektos klodu (tiek, kiek fonetikos ypatybės atspindimos tekstuose) galima aiškiai pasakyti, kad dabartinių veliuoniškių plote išlaikyta gana daug buvusių bendro šiaurinio vakarų aukštaičių arealo bruožų, iš kurių svarbiausi – trumpųjų balsių išmetimas nekirčiuotose galūnėse ir ilgųjų balsių redukcija. A. Salio nuomone, šis galūnių trumpinimas vykęs ne seniau negu XVII a. Į visą Mažosios Lietuvos striukių patarmę bei Didžiąją Lietuvai priklausančias vakarų aukštaičių kauniškių šnektas galūnių trumpinimo banga aiškiai yra ėjusi kartu.

Be fonetikos bendrybių, šių dienų veliuoniškių ir XIX amžiaus pabaigos striukių šnektas sieja ir nemažai kitų lygmenų dalykų: vardažodžių dviskaitos formos (dabartinėse šnektose jau retos, bet dar pasitaikančios), morfologinis galūnių trumpėjimas (pvz. *bėdo* bk ‘bėdoje’), prielinksnis *prė* bk ‘prie’, panašios leksikos sluoksniai (analogiški skoliniai iš slavų ir germanų kalbų) ir kt.

Ēdienu nosaukumi latviešu tautas garamantu arodos

1892. gadā publicētā E. Voltera rosinātā, pēc viņa padomiem un Krievijā izdoto programmu parauga izstrādātā „Programma tautas garamantu krājējiem“ deva jaunu stimulu latviešu folkloras un etnogrāfisko materiālu vācējiem. Tās ievadā atkārtotās desmit galvenās prasības tautas garamantu krājējiem, kā arī desmit nodaļās iekļautie jautājumi bija un ir lietpratīgs vadonis materiālu vākšanā. Arī ēdieniem un dzērieniem veltītajā nodaļā ietvertie 33 jautājumi kopumā rosina vispusīgi un detalizēti izziņāt šo tautas materiālās kultūras daļu.

Ēdienu resp. ēdienu nosaukumu apzināšana Latvijas novados ir aktivizējusies 19. gs. beigās un 20. gs. Nozīmīga loma ēdienu leksikas apzināšanā bija laikraksta „Dienas Lapa“ pielikumiem (1891–1894). Tajos apkopots senākais plašākais lokālo nosaukumu krājums – apmēram 200 apzīmējumu no aptuveni 60 izloksnēm.

Kopš 1925. gada 20 gados līdz ar folkloras materiāliem daudzu ēdienu apraksti (kopā ar to vietējiem nosaukumiem) ir iesūtīti Latviešu folkloras krātuvei. Tā, piemēram, no Rucavas 1929. gadā ir iesūtītas ziņas par vairāk nekā 70 ēdieniem, kurās ietverta arī bagāta izloksnes ēdienu leksika.

Ēdieni (reizē ar to nosaukumiem) 20. gs. 20.–30. gados dažādos novados ir apzināti arī 1923. gadā dibinātās Latvijas Pieminekļu valdes rīkotajās ekspedīcijās.

Kopš 50. gadu beigām ar uzturu saistītie materiāli ir vākti ZA Vēstures institūta ekspedīcijās, kā arī publicēti vairāki raksti, monogrāfijas (autors A. Krastiņa, L. Dumpe u. c.).

Ēdienu nosaukumi ir nozīmīga leksikas daļa bagātākajās latviešu izlokšņu leksikas kartotēkās, 70.–80. gados daudzu ēdienu nosaukumi ir apzināti plašākā teritorijā.

Ēdienu leksika, proti, materiāls, kas vākts, fiksējot kā etnogrāfijā, tā valodniecībā būtiskas ziņas, ir svarīgs avots tālākiem pētījumiem šajās abās zinātnes nozarēs, tam ir arī plašāka kultūrvēsturiska nozīme.

Apzinātais materiāls ietver daudzas liecības izlokšņu pētījumiem dažādos valodas līmeņos, piemēram, fonētikā, vārddarināšanā, semantikā.

Daudziem ēdieniem, produktiem latviešu valodas izloksnēs ir raksturīgs bagāts nosaukumu (to variantu) klāsts. Piemēram, cūku bēru ēdienam — kausētu tauku pārpalikumiem — kopā ar vārdu variantiem reģistrēts

vairāk nekā 450 nosaukumu. Nosaukumu (variantu) daudzveidība skaidrojama gan ar valodnieciskiem, gan nevalodnieciskiem faktoriem. No valodnieciskiem faktoriem minama, piemēram, vārdu aizgūšana, dažādu piedēkļu izvēle, celmu maiņa, kontaminācija.

Apkopotais vārdu krājums atklāj ēdienu resp. to nosaukumu areālus, kas nereti ļauj spriest par tautu resp. valodu sakariem.

Ēdienu lokālie nosaukumi, kas sniedz ieskatu šajā leksikas grupā pēdējā gadsimtā, ir avots arī tās dinamikas izpētē.

Ojārs Bušs

(Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts)

Augusts Bīlenšteins, somugristika un pavisam nedaudz arī Eduards Volteris

Augusta Bīlenšteina nopelni baltistikā, kā arī indoeiropistikā kopumā pēdējos gados ir atkal celti dienasgaismā un pienācīgi novērtēti, cita starpā, pateicoties Sarmai Kļaviņai [Kļaviņa 2002]. Turpretim gandrīz pilnīgi neizvērtēta — ja neskaita dažas konkrētas atsauces un vienu šo tēžu autora referātu — ir A. Bīlenšteina zinātniskā saskarsme ar somugru valodām, resp., somugristiku. Kaut arī somugristikai A. Bīlenšteina valodniecisko interešu lokā nenoliedzami bijusi samērā margināla nozīme, tomēr viņa savam laikam izcilajā monogrāfijā par latviešu tautas un valodas robežām 19. un 13. gadsimtā [Bielenstein 1892] somugru valodas pieminētas itin bieži. Šīs monogrāfijas vārdu rādītājā atrodamas 384 somugru valodu leksēmas, kas iesaistītas A. Bīlenšteina veidotajos vietvārdu cilmes skaidrojumos. Starp citu, šo vārdu rādītāju jeb reģistru nav sastādījis pētījuma autors pats, to ir veicis toreizējais Sanktpēterburgas Universitātes privātdocents Eduards Volteris [Bielenstein 1892: VI]. Monogrāfijas iznākšanas brīdī A. Bīlenšteinam ir 66 gadi, viņa redze nav vairs īsti laba, un viņš lūdz lasītājus ņemt to vērā, ja gadās pamanīt korektūras kļūdas [ibid., VII]. Bet par to, ka šādu kļūdu tomēr nav daudz, pateicība atkal pienākas E. Volterim, jo tieši viņam pieder „grosses Verdienst bei der Correctur des in sprachlicher Hinsicht so schwierigen Druckes“ [ibid., VI].

A. Bīlenšteina vārds somugristikas sakarā laikam gan vispirms saistās ar savulaik J. Endzelīna asi kritizēto *Ventas* vārda cilmes skaidrojumu. Jāatzīst, ka J. Endzelīns minēto skaidrojumu atstāstījis nepilnīgi un līdz ar to ne gluži korekti: „..Bīlenšteins spriež, ka *Ventas* vārds cēlies no lībiešu *vent* ‘stiept’..“ [Endzelīns 1911: 1₃]; precīzāk būtu teikt, ka A. Bīlenšteins

kā iespējamus *Ventas* vārda etimonus min lībiešu valodas vārdus ar nozīmi ‘stiepties’, ‘grīva’, šāds saistījums būtu gluži ticams, taču šķiet, ka pietiekami precīzs nav bijis A. Bīlenšteina izmantotais lībiešu valodas materiāls.

Lingvistiskajā literatūrā palaikam var atrast jau A. Bīlenšteina etimoloģizētu cilmes ziņā somugrisku Latvijas vietvārdu (pirmkārt hidronīmu, piem., *Ikuldas ezers* [Rudzīte 1968: 180]) analīzi bez atsauces uz minētā pētnieka prioritāti, it sevišķi gadījumos, kad konkrētā somugriskā etimona meklējumi patiešām šķiet A. Bīlenšteinam ne īpaši labi izdevušies. Šādi gadījumi ir, sastopami arī pārpratumi; piemēram, igauņu *ilus* ‘skaists’ acīmredzot kādā avotā bijis rakstīts saskaņā ar vāciskās ortogrāfijas principiem *illus*, ar līdzskaņa burtu dubultojumu apzīmējot tikai iepriekšējā patskaņa īsumu, taču A. Bīlenšteins to izlasījis ar garu plūdeni un saista ar to Mērsraga mājvārda *Ille* cilmi [Bielenstein 1892: 263]. Tomēr A. Bīlenšteina spalvai pieder arī ne mazums visnotaļ pamatotu un ticamu norāžu par Latvijas vietvārdu (piemēram, *Paiga*, *Rūja*, *Selga*) somugriskajām saknēm. Tuvākās nākotnes uzdevums ir inventarizēt un izvērtēt visus tos A. Bīlenšteina dotos Latvijas vietvārdu etimoloģizējumus, kuros attiecīgo vietvārdu cilme saistīta ar kādu no somugru valodām.

Literatūra

- Bielenstein 1892 — A. Bielenstein. Die Grenzen des lettischen Volksstammes und der lettischen Sprache in der Gegenwart und im 13. Jahrhundert. St. Petersburg.
Endzelīns 1911 — J. Endzelīns. Valodas sīkumi // Dzimtenes Vēstnesis, 43. — 1.–2. lpp. (= J. Endzelīns. Darbu izlase. II sēj. Rīga, 1974 — 355.–360. lpp.)
Kļaviņa 2002 — S. Kļaviņa. Die Werke von August Bielenstein — eine bedeutende Quelle der Indoeuropäistik des 19. Jahrhunderts // Res Balticae, 8. — pp. 151–168.
Rudzīte 1968 — M. Rudzīte. Somugriskie hidronīmi Latvijas PSR teritorijā // Latviešu leksikas attīstība. [Latvijas Valsts universitātes] Zinātniskie raksti, 86. sējums. Rīga. — 175.–197. lpp.

Lilita Vanaga

(Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts)

Eduards Volters un Latvijas etnoloģija

No E. Voltera plašā zinātnisko interešu loka referātā tiks skatīti viņa etnoloģiskās darbības atsevišķi virzieni, kas saistās ar dzimto Latviju. Lai gan jau 19 gadu vecumā E. Volters uz visiem laikiem atstāja Rīgu, tomēr daudzpusīgi sakari ar Latviju pastāvēja visu viņa dzīves laiku. Uzmanība

tiks pievērsta arī mazpieminētajai E. Voltera iespējamai izcelsmei no Latvijas kultūrvēsturē ievērojamas baltvācu mācītāju dzimtas.

No 19. gs. 80. gadiem aktīvi iesaistoties Ķeizarkariskās Krievu Ģeogrāfijas biedrības darbā, E. Volters turpināja šīs biedrības (ar 1846. g. akadēmiķa A. J. Šēgrēna ekspedīciju) aizsākto Latvijas teritorijas „atklāšanu” zinātniskiem pētījumiem. E. Voltera 1882. un 1884. g. ekspedīcijas uz Latgali un īpaši viņa publicētie „Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии. 1” (Санкт-Петербург, 1890) ir Latvijā visplašāk atzītais zinātnieka nopelns.

Publicēti un analizēti ir lielākoties E. Voltera ekspedīciju folkloras vākumi, taču pētnieka nepublicētais mantojums satur arī dažādas ziņas un vērojumus par apmeklēto Latvijas vietu iedzīvotājiem, viņu ekonomisko situāciju, materiālo un garīgo kultūru, sadzīvi, arī teorētiskiem meklējumiem. Tas ir līdz šim nepietiekami pētīts vērtīgs avots par dažādām tēmām:

- Etnoloģisko pētījumu virzieni un metodoloģija 19. gs. beigās E. Voltera skatījumā;
- Latgales tematikas (t. sk. etniskā sastāva un reģionālo īpatnību) pētījumi, materiāli Latvijas etniskajai ģeogrāfijai;
- Materiāli tautas juridisko ieražu pētījumiem u. c.

19. gs. pēdējā ceturksnī, kad dažādas zinātņu nozares tikai veidojās, Latvijas pētniekiem un atbalstītājiem bija svarīga sadarbība ar Pēterburgas akadēmiskās zinātnes pārstāvi E. Volteru. Šī sadarbība bija abpusēji vērtīga. Referātā tiks raksturota:

- E. Voltera zinātniskā sadarbība ar vairākām toreizējā Latvijā pēc nacionālā principa veidotām biedrībām, kuru redzeslokā bija latviešu etnoloģijas, folkloristikas, valodniecības u. c. pētījumi: Latviešu Literāro (Draugu) biedrību, Jelgavas Latviešu biedrību, Rīgas Latviešu biedrību;
- sadarbība ar redzamākajiem pētniekiem no baltvācu aprindām: A. Bīlenšteinu, R. Auniņu, G. Manteifeli;
- sadarbība ar jaunās latviešu inteliģences pārstāvjiem J. Pliekšānu (Raini), J. Ansbergu, K. Pētersonu, P. Šmitu u. c.
- E. Voltera ieguldījums jaunu etnogrāfisko u. c. materiālu vākšanas organizēšanā Latvijā, metodoloģiskais darbs ar Pēterburgas universitātes latviešu studentiem u. c. entuziastiem vākšanas programmu sastādīšanā;
- zinātnisko atziņu popularizēšana Latvijā iznākošajā laikrakstā „Dienas Lapa” un laikraksta pielikumā „Etnogrāfiskas ziņas par latviešiem” (1891–1894).

Eduarda Voltera ieguldījums LD un latviešu tautasdziesmu akadēmiskajā izdevumā

Eduarda Voltera un viņa domubiedru inspirēts ir vārds *daina* ievērojamākā latviešu tautasdziesmu krājuma, ko savācis, kārtojis un izdevis Krišjānis Barons, virsrakstā — „Latvju Dainas“ (LD).

Barons jau LD 1. burtnīcā iekļauj dziesmas no Voltera krājuma (1890), vairāk tās pielīdzinot un pārveidojot rakstu valodā, rādītājā vēl atzīmējot, ka grāmatā ir apmēram 900 dziesmu. 1898. gadā 10. burtnīcas noslēgumā Barons jau ir saskaitījis dziesmas pēc aprīņiem (Dp, Ldz, Rz), kuros tās pierakstītas. Jau no LD II sējuma (1903) tās tiek topogrāfiski nošķirtas un publicētas izloksnē. LD izmantotas gandrīz visas Voltera krājumā publicētās 1010 latviešu tautasdziesmas, gan zaudējot vietas precizitāti un norādes par teicējiem un vācējiem.

Ļoti bagāto Voltera latviešu folkloras vākumu viņa fondā Pēterburgā iepazīs un raksturojis Boriss Infantjevs XX gs. 50. gados. Kad sāk gatavot latviešu tautasdziesmu akadēmisko izdevumu, uz Ļeņingradu 1960./61. gadā komandē grupu latviešu folkloristu kopēt Voltera fondu. Pārrakstīšanas darbu vada Kārlis Arājs.

Ar roku dažādā kvalitātē tiek pārrakstītas 3167 folkloras vienības, galvenokārt tautasdziesmas no 178. (jeb E. Voltera) fonda, 1. apraksta 39., 43., 44. nr. lietām un 2. apraksta 6. nr. lietām. Materiāls sniedz bagātu informāciju, tomēr tajā trūkst vairāku ieražu aprakstu, piezīmju, vēl citu žanru. Ieviesušās nejaušas pārrakstīšanas un neizpratnes kļūdas. No fonda 178, 1. apr., 41. nr., kurā ir tikai latgaliskie teksti, latviešu folkloristi iegūst fotokopijas ar 1522 dziesmām. Šīs 4689 Voltera fonda folkloras vienības tiek iekļautas latviešu tautasdziesmu akadēmiskajā izdevumā.

Savāktais materiāls, pētījumi salīdzinošajā folkloristikā, pirmās folkloras vākšanas programmas nosaka Voltera darbības nozīmīgumu latviešu folkloristikā.

Tomēr Latvijā trūkst pilnīgas Voltera fonda folkloras vākuma kopijas, kas ļautu plašāk pētīt un veidot publikācijas, kas bijušas jau paša izcilā baltista iecerētas, bet nerealizētas.

„Tautas gara mantu“ vākšana Latvijā: Voltera laiks un mūsdienas

1892. gadā Jelgavas latviešu biedrības Rakstniecības nodaļa laida klajā izdevumu „Programma tautas gara mantu krājējiem“, kas „sastādīta privātdocenta E. Voltera vadībā no dažiem Pēterburgas latviešu studentiem“. Programmas jautājumi, kas skar ģeogrāfijas, vēstures, antropoloģijas, etnogrāfijas, valodniecības, folkloristikas un pat tiesību jomu, strukturēti desmit nodaļās. 19. gadsimta 80.–90. gados, mazinoties folkloras vākšanas popularitātei sabiedrībā un krītoties apzināto folkloras liecību kvalitātei (galvenokārt mitoloģiskā materiāla nozīmes pārspīlējumu dēļ), bija aktualizējies jautājums par folkloras vākšanas paņēmieniem un veidu. Nostiprinoties viedoklim, ka folkloras vākums nav pilnīgs, ja materiālam nav plašāka skaidrojuma vai konteksta apraksta, trūkst vienotas sistēmiskas pieejas, radās priekšlikumi par īpašu rokasgrāmatu jeb priekšrakstu nepieciešamību tautas gara mantu krājējiem. Jautājumi, kuri būtu jāņem vērā, apzinot folkloras liecības, vienkopus publicēti E. Voltera sastādītajā programmā tautas gara mantu krājējiem, tajā pirmoreiz formulētas prasības folkloras vācējam, uzsvērta nepieciešamība vākt folkloru saistībā ar tautas materiālo kultūru. Jāpiebilst, ka šai laikā E. Volteris ir viens no kompetākajiem folkloras apzinātājiem. 1890. gadā iznāk viņa veidotais folkloras un etnogrāfijas materiālu krājums, kurā apkopoti Vitebskas guberņas gadskārtu ieražu un ģimenes godu apraksti, latgaliešu tautasdziesmas. Latgaliešu folkloras krājuma izdošana, kā arī laikrakstā „Dienas Lapa“ publicētie jautājumi par to, kā aprakstāmas kāzu ieražas, vācami folkloras materiāli, tā brīža folkloristikā, kad dominēja galvenokārt mitoloģiski orientēti pētījumi un prātojumi, ir ievērojams E. Voltera devums nozares attīstībai.

Vairākas līdzības Latvijas folkloras apzināšanā vērojamas arī mūsdienās. Arvien lielāka vērība tiek veltīta etnoloģiskā materiāla kontekstuālai dokumentēšanai, tāpēc ekspedīcijās jeb lauku pētījumos kopā bieži strādā dažādu nozaru speciālisti — folkloristi, valodnieki, vēsturnieki, muzikologi, sociologi u. c. Patlaban folkloras apzināšana Latvijā raksturojama kā epizodiska nodarbe, kas atkarīga no pētniecības centru, kā arī atsevišķu interesentu iniciatīvas un finansējuma iegūšanas iespējām, turklāt trūkst vienota metodiska materiāla, kurā būtu apkopotas vadlīnijas etnoloģisku liecību vākšanai un dokumentēšanai. Jautājuma risināšana kļuvusi kultūrpolitiska, jo Latvija 2004. gada 16. decembrī ir ratificējusi Apvienoto Nā-

ciju izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas konvenciju par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu, kas ietver tradicionālās kultūras formu identifikāciju, dokumentēšanu, pētniecību, popularizēšanu, vērtības nostiprināšanu un tālāk nodošanu. Katrai dalībvalstij ir paredzēts izveidot savu nemateriālā kultūras mantojuma inventarizējošu sarakstu jeb reģistru. Līdz ar konvencijas saistību izpildi aktuāla kļuvusi etnoloģiskā materiāla iegūšanas veidu un iespēju izvērtēšana — kā mūsdienu Latvijas nemateriālo kultūras mantojumu savākt vienkopus: vai izmantot t. s. pieteikšanās modeli, reģistru veidojot no indivīdu, grupu, kopienu, sabiedrisko organizāciju un pašvaldību pieteikumiem – nemateriālā kultūras mantojuma vienību aprakstiem, vai īstenot t. s. apzināšanas modeli, izmantojot starpdisciplināru metodiku — vispirms ar kultūrsocioloģisku sabiedrības aptauju nosakot nemateriālā kultūras mantojuma formas, pēc tam veicot lauka pētījumus, kuru laikā letonikas speciālisti dokumentētu tradicionālās kultūras vērtības jeb tautas gara mantas.

Виталий Анатольевич Галиопа
(Российский этнографический музей)

Рукопись Э. А. Вольтера 1918 года об уточнении восточной этнографической границы латышей

В Архиве Российской Академии наук среди других работ и писем Э. А. Вольтера хранится одна чрезвычайно интересная его рукопись, написанная на восьми нестандартно длинных тонких и нелинованных листах, которая озаглавлена «Этнографическая граница латышского племени с великороссами и белоруссами» [Архив РАН, фонд 135, оп. 2, ед. хр. 85] и целиком посвящена вопросу уточнения этой границы в соответствии со временем написания самой работы. Эта рукопись никогда прежде не публиковалась² и, по существу, является развёрнутым приложением к рукописному списку народов Прибалтики («о народностях... Прибалтики и Литвы сведения о Литве, Жмуди и Латвии и Эстии») [Архив РАН, Фонд 135, оп. 2, ед. хр. 796], составленному Э. А. Вольтером в период между 19 февраля и 5 марта 1918 г. в ответ на запрос (анкету) проф. С. И. Руденко,

² См. полный список публикаций Э. А. Вольтера в издании: S. Bušmienė. Eduardas Volteris. Biobibliografija. Vilnius, 1973.

возглавлявшего статистико-этнографический проект Академии наук, позднее известный как Комитет по изучению племенного состава (КИПС) Института по изучению народов СССР (ИПИИ АН СССР). В сопроводительном письме к списку Э. А. Вольтер специально отмечает: «...заявляю ещё, что подробная характеристика ⟨народов? — В. Г.⟩ по Латвии, Литве и Эстляндии в уточнении племенных их особенностей представлена будет особо» [там же, л. 1]. Сама рукопись не датирована, но, исходя из контекста происходивших событий, скорее всего, она была написана весной — летом 1918 г. (до отъезда Э. А. Вольтера в Литву, пока он продолжал работать в университете и Библиотеке Академии наук в Петрограде [Тихонов 2004: 162]).

Написание этой работы совпало с чрезвычайно сложным социально-политическим периодом в истории России, Прибалтики, да и всей Европы. Уже шёл завершающий этап тяжёлой и длительной Империалистической (I-ой мировой) войны, всего 4 месяца прошло после Октябрьского переворота в Петрограде и перехода власти в Российской Республике в руки большевиков (СНК РСДРП(б)), второй месяц в Брест-Литовске тайно выработывался сепаратный мирный договор, перекраивавший все прежние западные границы страны (договор был подписан 3 марта 1918 г. и ратифицирован IV Чрезвычайным съездом Советов 15 марта 1918 г.), а до международного «окончательного» решения вопроса о послевоенных границах было ещё очень далеко (Версальский мирный договор и трактат были подписаны лишь 28 июня 1919 г.). Происходили сложнейшие социально-политические события и внутри ещё только нарождающихся республик Прибалтики, получивших государственные суверенитеты в 1920 г. Тогда же произошло воссоздание Польского государства.

Следует учесть, что представляемый в докладе документ (поясняющая работа Э. А. Вольтера о реальной на тот момент восточной этнографической границе латышей) был написан как итог длительного статистического изучения края, но ещё задолго до завершения всех вышеозначенных социально-политических событий (хронологически он совпал только с подписанием Брестского мира). Поэтому он может рассматриваться в двух качествах: 1) как аналитический материал для решения ранее поставленных научных задач; 2) как подготовительный экспертный (в данном случае — этнографический) материал к последующей выработке политико-административных решений при создании национальных автономий или суверенных государств Балтии.

И для той и для другой цели работа Э. А. Вольтера достаточно полно аргументирована. В первом из этих двух качеств она является не доведённым до конца аналогом очень похожей работы проф. Е. Ф. Карского о белорусах [Карский 1917], опубликованной чуть ранее вместе с оригинальной этнографической картой и используемой Э. А. Вольтером как один из основных источников [Архив РАН, фонд 135, оп. 2, ед. хр. 85, л. 4, 6, 8]. Во втором качестве эта работа является весьма показательным примером, документирующим одну из многих, но всё же несколько политически наивных, попыток самых выдающихся специалистов — экспертов своего времени, компетентно соотнося политико-административные и этнические границы [там же, л. 6–7], как-то облагораживающе повлиять на процесс послевоенного национального и территориального урегулирования.

Литература

Карский 1917 — Е. Ф. Карский. Этнографическая карта белорусскаго племени (с объяснительной запиской) / РАН. Труды Комиссии по изучению племенного состава России. Петроград, 1917. Карта (Масштаб: 40 вёрст в дюйме).

Тихонов 2004 — И. Л. Тихонов. Исследователь Прибалтики: этнограф, лингвист, археолог Э. А. Вольтер // Археология, история, нумизматика, этнография Восточной Европы: Сб. статей памяти проф. И. В. Дубова. СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 2004.

Kazimieras Garšva
(Lietuvių kalbos institutas)

Baltų kalbų paribio šnektos nuo E. Volterio iki šiol

Pranešime nagrinėjamos lietuvių ir latvių kalbų paribio šnektos, remiantis 5 stambesniais E. Volterio darbais ir kitais smulkesniais. Pagerbiant E. Volterį šnektos tyrinėjamos kompleksiškai: pateikiama XIX a. pabaigos statistika apie baltų kalbas, nagrinėjami Suvalkų gubernijos gyvenamųjų vietų vardai, Mažoji Lietuva. E. Volteris plačiau aprašė pietvakarių lietuvių ir šiaurės rytų latvių (latgalius). Apie Vitebsko gubernijos Ciskodo parapijos lietuvių iki šiol nepavyksta rasti E. Volterio duomenų, nors jis ten 1911 m. lankėsi su K. Būga.

E. Volterio išleistoje „Lietuviškoje chrestomatijoje“ (Peterburgas, 1904) paribio šnektoms reikšmingas Galbrasčių (vok. Galbrasten, dab. rus. Ливенское) tekstas (Nr. 59, 60). Šis kaimas yra tik 4 km už valstybių ribos (už Trapėnų girios prie Šešupės) ir galima stebėtis dideliais šnektos skirtu-

mais. Su gretimu tarmės plotu Galbrasčių šnekta sutapo tvirtapradžių *ái, áu* vienbalsinimu (*ládojė* „laidojė“, *sulákus* „sulaukus“), galinio *é* redukcija (*dāri* „darė“, *māti* „matė“). Gervėčių šnektos tekste (Nr. 100) kai kuriais atvejais, matyt, bandyta žymėti vadinamąją kirstinę (vidurinę) priegaidę galiniuose dvigarsiuose: *pascikaù / pascikaũ* „pasitikau“, *sodzinaù* „sodinau“, *un̄* „ant“.

Pranešime pateikiami ir naujesni kalbos duomenys, atsiradę per 100 metų po E. Volterio tyrinėjimų. Tikslinamos Saulės mūšio, Vorutos piliakalnio vietos.

Gintautas Zabiela

(Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas)

Eduardo Volterio įnašas į baltų archeologiją

Archeologija buvo viena iš Eduardo Volterio veiklos sričių, kurioje jis, pastoviai nedirbdamas, pasiekė svarbių rezultatų. Jo vykdyti archeologiniai tyrimai chronologiškai ir pagal darbus dalijasi į du periodus: Rusijos imperijos ir nepriklausomos Lietuvos.

Pirmajame periode E. Volteris daugiausia nuveikė XIX a. 9 dešimtmetyje. Rinkdamas etnografinę medžiagą jis susidomėjo ir senesne krašto istorija bei kultūra, o pažintis su Rytprūsių archeologu Adalbertu Becenbergeriu leido susipažinti su archeologinių tyrimų technika ir pačiam imtis kasinėjimų. 1888–1889 m. laikotarpyje jis Pietų Lietuvoje ištyrė 237 XIII–XVI a. kapus (1 senkapiuose) ir 91 I tūkstantmečio vidurio – XII a. pilkapi (6 pilkapynuose). Šių tyrimų metu buvo sukaupta medžiaga, parodanti, kad baltų (lietuviai ir jotvingiai) kultūra šiose žemėse ištiesai gyvavo ir vystėsi virš 1000 metų.

Nepriklausomos Lietuvos periode E. Volteris buvo pirmasis archeologijos mokslo pagrindų kūrėjas šalyje. 1920–1923 m. jis buvo Valstybės archeologijos komisijos pirmininkas, 1922–1934 m. – Kauno miesto muziejaus direktorius, 1922–1934 m. – Kauno Vytauto didžiojo universiteto profesorius. Tuo metu jis daugiausia vykdė nedidelių apimčių ardomų archeologijos paminklų tyrimus. Svarbiausi jo kasinėti objektai buvo Apuolės piliakalnis (1928–1930 m.) ir Kauno pilis (1930 m.).

Eduardo Volterio įnašas į baltų archeologiją iki šiol nėra deramai įvertintas, nes jo archeologinių tyrimų medžiaga liko išskaidyta ir neskelbta. Šiandien žvelgiant į jo nuveiktus darbus baltų archeologijos srityje E. Volterį galima įvardinti kaip vieną šių tyrimų pradininkų.

Kaltanėnų šnektos bruožai Eduardo Volterio tekste ir po šimto metų

Gausiuose E. Volterio tyrinėjimuose vietos atsirado ir dialektologijos problemoms. Antroje „Lietuviškos chrestomatijos“ (1901 m.; antrasis leidimas – 1904 m.) dalyje E. Volteris pateikia transkribuotų lietuvių kalbos šnektų tekstų. Dėmesio skirta Prūsų Lietuvos („Говоры прусской Литвы“) ir Suvalkijos („Говоры Сувалкские“) šnektoms, kalbama apie Kauno gubernijos („К диалектологии Ковенской губернии“), taip pat kelias rytų aukštaičių vilniškių šnektas („К описанию Виленских говоров“).

Skyrelyje „К описанию Виленских говоров“, be kitų šnektų tekstų ir aprašų, E. Volteris pateikia pastabų apie Kaltanėnų (Švenčionių r.) šnektą, kuri dabar priskiriama šiaurės rytų aukštaičių vilniškių plotui. Aptariamoms šios šnektos fonetinėms ir morfologinėms ypatybėms, taip pat pateikiami du transkribuoti tekstai: pasakas „Merga nečysta dvasia“ ir „Katinas“. Tekstai užrašyti iš Kaltanėnų šnektai priskiriamo Pašaminės kaimo.

Šiame pranešime bus lyginamos pasakos „Merga nečysta dvasia“, užrašytos Pašaminės kaime 1902 m., ir gretimame Reškutėnų kaime (abu Švenčionių r.) 2001 m. užrašyto teksto fonetinės ir morfologinės ypatybės.

Tekstų lyginimas rodo minimalius fonetinių ir morfologinių ypatybių pakitimus, pvz.: a) junginiai *ra*, *la*; b) *ie* pozicijoje po *t*, *d*; c) sutrumpėjusios būtojo kartinio laiko veiksmažodžių formos; d) liepiamosios nuosakos formos ir kt.

Алексей Сергеевич Кибинь
(Исторический факультет Санкт-Петербургского государственного университета)

К происхождению зетельского говора

В 1885 г. Э. А. Вольтер первым начал изучение островного зетельского говора литовского языка на территории Белоруссии. Относительно происхождения этого говора, соединившего в себе западнобалтские и восточнобалтские черты, были высказаны разные мнения. Э. А. Вольтер, основываясь на наличии западнобалтских реликтов в говоре и статье Ипатьевской летописи 1276 г., считал зетельцев потомками пруссов, посаженных князем Тройденом в районе Слонима [Вольтер 1911]. Дальнейшие исследователи ([Непокупный 1976: 125;

Отрембский 1961: 8; Ochmański 1981: 67–68, У. Свяжынскі, Квятковская 1997] и др.) либо приняли эту версию, либо её модифицировали, считая пруссов Тройдена ятвягами. Мнение о происхождении зетельцев от пруссов или ятвягов, посаженных Тройденом, следует отвергнуть, поскольку оно основывалось на неправильном понимании летописной статьи 1276 г., где чётко написано, что пруссы, отправленные на поселение в Слоним, были схвачены галицко-волынским отрядом.

А. Видугирис [1996: 88; 2004: 40–47] показал, что особенности этого говора роднят его с ареалом западных аукштайтов, предки которых (ятвяги-дайнава) в древности жили и на территории, занятой теперь южными аукштайтами.

По мнению исследователя, зетельцы являются потомками автохтонного ятвяжского населения. Однако такому предположению противоречит как отсутствие на территории левобережья Немана (в том числе и в Дятловском р-не) ятвяжских каменных курганов второй половины I тыс., так и присутствие на этой территории славянских памятников X–XI вв.

На основании данных археологии миграцию ятвягов на левобережье можно датировать XI в. В это время на многих славянских поселениях, до этого не укрепленных, происходят пожары и строятся оборонительные сооружения [Піваварчык 1999]. И одновременно в XI в. на территории левого берега начинают возводиться каменные курганы, погребальные памятники ятвягов. Вполне логично предположение, что причиной военных бедствий, которые постигли славянские поселения и привели к кардинальному изменению их планировки, была ятвяжская миграция с правого берега на левый. Если эта гипотеза справедлива, то предки носителей зетельского говора появились в Дятловском р-не именно в XI в.

Литература

- Вольтер 1911 — Э. А. Вольтер. Следы древних Прусов и их языка в Гродненской губернии // Известия Отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук. Т. XVI, кн. 4. Санкт-Петербург, 1911. — с. 151–160.
- Квятковская 1997 — А. В. Квятковская. К вопросу о пруссах-переселенцах на территории Беларуси в средневековье // Гістарычна-археалагічны зборнік. № 11. Беларусь у сістэме еўрапейскіх культурных сувязяў. Мінск, 1997. — с. 9–14.
- Непокупный 1976 — А. П. Непокупный. Балто-северославянские языковые связи. Киев, 1976.
- Отрембский 1961 — Я. Отрембский. Язык ятвягов // Вопросы славянского языкознания. Вып. 5. Москва, 1961. — с. 3–8

- Півавэрчык 1999 — С. А. Півавэрчык. Да этнічных працэсаў на Панямонні ў раннім сярэднявеччы *Białoruskie Zeszyty Historyczne*. № 11, Białystok, 1999 — http://kamunikat.net.iig.pl/www/czasopisy/bzh/11/11_recenzii.htm#01
- Свяжынскі 1999 — У. Свяжынскі. Балты і балцкія гаворкі ў старажытнай Беларусі // *Кантакты і дыялогі*. № 2–3, 1999 — http://www.lingvo.minsk.by/mab/1999/02/03_02_1999.htm
- Ochmański 1981 — J. Ochmański. Litewska granica etniczna na wschodzie od epoki plemiennej do XVI wieku. Poznań, 1981.
- Vidugiris 1996 — A. Vidugiris. Iš Zietelos ir pietų aukštaičių leksikos sąsajų // *Vakarų baltų kalbos ir kultūros relikta*. Klaipėda, 1996. — pp. 82–89.
- Vidugiris 2004 — A. Vidugiris. Zietelos lietuvių šnekta. Vilnius, 2004.

Sarma Kļaviņa
(Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultāte)

Eduarda Voltera atbalsts latviešu valodniekiem

20. gs. 1. ceturksnī

20. gs. sākumā dzimto latviešu valodu no darba pienākumiem brīvajā laikā pētīja klasisko, vācu vai citu valodu skolotāji. Kā 1907. g. novērtēja E. Volteris, šī nodarbošanās prasīja varonīgu koncentrēšanos un veiklu izmanību. Tālab viņš, strādādams Pēterburgas universitātē, Krievijas ZA bibliotēkā un Ģeogrāfijas biedrībā, būtiski un daudzveidīgi palīdzēja šiem entuziastiem Krievijas impērijā. Spilgtas liecības par to rodamas Sanktpēterburgas un Rīgas arhīvos.

Referātā — par to, kā 20. gs. 1. ceturksnī E. Volteris atbalstīja trīs izcilus latviešu valodniekus: Kārli Mīlenbahu Rīgā, Jāni Endzelīnu Tērbatā un Pēteri Šmitu Vladivostokā.

Jau 19. gs. beigās E. Volteris bija palīdzējis Pēterburgā izdot latviešiem nozīmīgus kapitāldarbus: „Latvju dainu“ 2. sēj. un A. Bīlenšteina pētījumu „Die Grenzen des lettischen Volksstammes und der lettischen Sprache.“.

Savukārt 20. gs. sākumā E. Volteris atbalstīja latviešu valodas vārdnīcas izstrādi, ar ko jau 25 gadus nodarbojās vācu valodas virsskolotājs **K. Mīlenbahs**. E. Volteris meklēja vārdnīcas izdošanas iespējas un finansiālu atbalstu tās autoram, par to lasām viņa 12 vēstulēs K. Mīlenbaham (vācu val., 1903–1912)¹. E. Volteris arī nodeva sagatavotos vārdnīcas šķirklus akad. A. Šahmatovam un dzirdēja to atzinīgu vērtējumu.

E. Volterim ir bijusi pozitīva loma **J. Endzelīna** zinātniskās biogrāfijas sākotnē. Kad 1907. g. jaunais salīdzināmās valodniecības maģistrs no

Jurjevas universitātes iesniedza „Латышские предлоги“ 2. daļu doktora grāda iegūšanai Pēterburgas universitātē, E. Volteris uzrakstīja 21 lpp. garu atsaukumi un atzina, ka darbs ir aizstāvams, vēl pēc pusgada Vēstures un filoloģijas fakultātes padomei viņš deva pozitīvu vērtējumu arī par J. Endzelīna citiem publicētajiem darbiem². Kā zināms, J. Endzelīns doktora grādu gan ieguva tikai 1912. g. par „Славяно-балтийские этюды“. Taču E. Voltera atbalsts bija nozīmīgs jaunā zinātnieka dzīves ceļā.

P. Šmitam, kā viņš atzīst autobiogrāfijā, docents E. Volteris ir bijis ceļa rādītājs, jau studējot Pēterburgas universitātes Austrumu fakultātē. Nākamais izcilais sinologs un mandžūrists pie E. Voltera ir mācījies leišu valodu, studējis viņa dotu literatūru par etnogrāfiju, folkloru un mitoloģiju. 25 gadus strādādam par austrumu valodu profesoru Vladivostokas universitātē, P. Šmits nodarbojās arī ar latviešu valodu, folkloru, mitoloģiju un etnogrāfiju. E. Volteris deva viņam zinātniskus padomus, apsprieda latviešu etnogrāfijas un mitoloģijas jautājumus, sūtīja grāmatas un iesaistīja Ģeogrāfijas biedrībā — liecina P. Šmita vēstules E. Volterim (vācu un krievu val., 1914–1917)³.

Jaunajā Latvijas valstī drīz pēc tās nodibināšanas no Harkovas un no Vladivostokas atbraukušie profesori J. Endzelīns un P. Šmits kļuva par humanitārās zinātnes līderiem un veidoja to bez kavēšanās un agrākajiem ierobežojumiem. Un tas — arī E. Voltera nopelns.

Avoti

¹ Latvijas Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, Latviešu kultūras rokrakstu fonds, šifrs R x 55, 3, 36.

² Krievijas ZA arhīva Sanktpēterburgas filiāle, 178. f., 1. apr., 132., 133. l.

³ Turpat, 178. f., 2. apr., 308. l.

Lidija Leikuma
(Latvijas Universitāte Filoloģijas fakultāte)

Eduards Volteris un latgaliešu teksti

Daudzpusīgā filologa Eduarda Voltera uzmanības lokā savulaik bijuši visi viņam pieejamie baltu valodu teksti neatkarīgi no to pieraksta vietas, autorības, rakstu tradīcijas, pieraksta veida u. tml., ar šādu attieksmi kalpojot par pozitīvu paraugu sekotājiem. Tuvāk pievērsīsimies trim E. Voltera darbiem, kas izdoti Sanktpēterburgā.

Drukas aizlieguma laikā iznākušajā krājumā „Литовская хрестоматия. Lietuviška chrestomatija“ (1901), kas leišu grāmatniecībā pelnīti gu-

vis augstu vērtējumu [piem., Žukas 1989: 103–105], ietverti arī prūšu un latviešu teksti. No latviešu tekstu paraugiem jaunākie ir pirmās līdz mūsu dienām saglabājušās latgaliešu grāmatas „Evangelia toto anno..“ (1753) visai plašie fragmenti [LChr 144–152], ieskaitot unikālā izdevuma veidotāju piezīmes par diakritisko zīmju lietojumu vokāļu izrunas apzīmēšanai. Jāuzteic hrestomātijas salikuma visai lielā precizitāte (salīdzinot ar pirmiespiedumu, atšķirību tikpat kā nav, bet esošās ir labi saprotamas: vārdā *Zydi* labota drukas kļūda, LChr 146 rakstot *Žydi*; nav labots rakstījums *ar mieykštom*, kaut turpat blakus oriģinālā ir arī pareizi — *ar mieykštom*, turklāt kļūda labota „Evaņģēliju“ [112.] lpp.; leitiskots prievārds *uz*, rakstot *už*).

Baltu valodu studijām paredzēto novadu runas tekstu krājumu šķiet iederīgi salīdzināt ar latviešu zinātnieku līdzīgiem nolūkiem veidotām izlasēm, un tādas līdz Otrajam pasaules karam iznākušas vairākas: „Latviešu valodas izloksnes, teksti un apraksti“, ko J. Endzelīns ar K. Mīlenbahu nodrukā Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas 13. rakstu krājumā (1901); „Dialektproben“, ko J. Endzelīns publicē 1922. gadā Heidelbergā izdotajā monogrāfijā „Lettisches Lesebuch“ (kā austrumlatviešu jeb inflantiešu tekstu paraugs 141. lpp. ievietots S. Uļanovskas pasakas fragments „Ap wistieniu“ no Viļāniem); „Baltu valodu teksti“, kas „prof. J. Endzelīna izraudzīti“, iznākuši Ramaves apgādā 1936. gadā. Pēdējā krājumā atkārtoti daži LChr latgaliešu evaņģēliju teksti (113.–115. lpp.).

Ar Eduarda Voltera vārdu tieši saistīti arī kādu agrāku latgaliešu tekstu pirmpublicējumi. 1907. gadā izdevumā „Латышские отрывки“ kā Viļņas arhivāra Ivana Sproģa jaunatklājumus (atrasti 1907. gada februārī) E. Volteris operatīvi publisko divus Viļņas Centrālā arhīva aktīs uzietus 17. gs. beigu tekstus. Tās ir Latgales zemnieku liecības muižu robežu un īpašuma strīdu lietā. Pieraksts ir kļūdainš, tāpēc ir visai problemātiski par tekstiem spriest ko detalizētāk. Vēsturnieks Boļeslavs Brežgo, šos pašus fragmentāros tiesvedības dokumentu ierakstus publicēdams divreiz [Brežgo 1936, 1943], diemžēl tikai citē E. Volteri, resp. I. Sproģi. Tekstu oriģinālus, kuri pēckara gados nodoti Latvijas arhīviem, līdz šim atrast nav izdevies. Jāpiezīmē, ka I. Sproģis, latgaliešu tekstus tulkojot krievu valodā, ne visur ir precīzs. Tā, piemēram, ir pārprasta liecības ieraksta vieta par liecinieka apdzirdīšanu ar apburtu alu, no kā tas divus gadus bijis slims, līdz apdzirdītāja māte noburto atkal darījusi veselu: „net jo paszia motia Ania Baltinienia adkal wesalu pateysia“. To I. Sproģis sapratis kā: „но собственную свою мать Анну Балтину, напротив того, он вернул к здоровью“...

Minētais fragments par apdzirdīšanu, domājams, kā latgaliešu runai visvairāk atbilstošs, ievietots pirmajā latgaliešu literatūras vēsturē [Apeļs 1935, 14]. M. Apeļs tekstu citē palabotā rakstībā, B. Brežgo redakcija savukārt pirmpublicējumam (domājams, arī oriģinālam) ir daudz tuvāka.

Nozīmīgākais E. Voltera latgaliešu tekstu izdevums, bez šaubām, ir folkloras materiālu krājums no dažādām Latgales vietām — „Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии“ (1890). Kaut H. Visendorfa piezīmes par grāmatu [Wissendorff 1897] ir visnotaļ lietpratīgas un patiesībā krājumā kļūdu ir daudz vairāk, nebūtu jāaizmirst, ka „Latvju Dainu“ izdevējam recenziju formulēt palīdz jaunie Latgales mācītāji F. Trasuns un P. Smeļters, savukārt E. Volteris īpašus pateicības vārdus grāmatas priekšvārdos pauž savam bijušajam klausītājam J. Pliekšānam. Palīgu valodas prasme šai gadījumā grūti samērojama.

Literatūra

Apeļs 1935 — M. Apeļs. Latgalīšu literatūras vēsture. Rēzekne, 1935.

Brežgo 1936 — B. Brežgo. Daži XVII–XIX g. s. dokumenti par Latgolu latvīšu volūdā // Latgolas škola, nr. 4 (79), 1936. — 75.–77. lpp.

Brežgo 1943 — B. Brežgo. Archivu materiali latgaļu dialektā. 1688.–1901. // Latgolas pagotne. I. Daugavpils, 1943. — 108.–130. lpp.

Wissendorff 1897 — H. Wissendorff. Materialien zur Ethnographie des lettischen Volksstammes des Witebskischen Gouvernements. Eine kritische Beleuchtung. // Magazin, herausgegeben von der Lettisch-Litterarischen Gesellschaft. Bd. 20, St. 1. Mitau, 1897 — S. 19–40. (Izdots arī atsevišķā novilkumā.)

Žukas 1989 — V. Žukas. Lietuvių knygotyros bruožai. Vilnius: Mokslas.

Asta Leskauskaitė
(Lietuvių kalbos institutas),
Edmundas Trumpa
(Latvijos universiteto Filologijos fakultetas)

Kai kurie pietinių ir pietrytinių aukštaičių šnektų šlekiavimo aspektai

Lietuvių dialektologijos mokslo darbuose priebalsių š, ž ir s, z kaita aprašoma jau seniai. Pirmasis dėmesį į šį reiškinį pietinėse lietuvių šnektose atkreipė E. Volteris, lankęsis Zieteloje (1886, 1888, 1896, 1908, 1909, matyt, ir 1911 m.). Šios Slanimo apylinkių lietuvių šnektos ypatybės jis pirmąkart aprašė 1895 m. (Zur litauischen Dialektkunde. I. Die Litauer im Kreise Slonim (Slanimas), Gouv. Grodno (Gardinas) // Mitteilungen der litauischen litterarischen Gesellschaft. H. 20 (Bd. IV, H. 2), S. 166–173).

Į vieną jų – priebalsio *z* tarimą vietoj *ž* žodyje *žąsis*, matyt, liudijančią apie prūsų kalbos įtaką – vėliau atkreipė dėmesį J. Endzelynas studijoje „Славно-балтийские этюды“ (1911). Daugiau žodžio *ząsis* formų E. Volteris rado 1909 m. kelionės metu – šikart jos užfiksuotos fonografu (Следы древних Прусов и их языка в Гродненской губернии // Известия Отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук, 1911, Т. 16, кн. 4, с. 151–160; taip pat išleista atskiru leidiniu 1912 metais). Ypatybę jis laikė pabėgėlių prūsų kalbos liekana, teiginius pagrįsdamas XIII a. metraščių faktais. 1911 m. straipsnyje paminėta ir Ašašnikų – Kabelių šnektą, į kurią E. Volterio dėmesį atkreipė J. Balčikonis. Įdomu, kad į šį straipsnį labai greit atsiliepė J. Endzelynas (recenzija laikraštyje „Dzimtenės Vėstnesis“, Nr. 151, 1912), viena vertus, pagirdamas mokslininką už tai, kad jis daug kartų tyrė šnektą ir pirmasis atkreipė dėmesį į kronikų duomenis, kita vertus, pažerdamas kritiškų pastabų dėl to, kad nepakankamai argumentuotai parodė šnektos ryšį su prūsų kalba.

Ypatybės, kuri vėliau buvo pavadinta šlekiavimu, paplitimu ir kilme domėjosi daug kalbininkų: J. Rozwadowskis, K. Būga, J. Otrėbskis, J. Dovydaitis, Z. Zinkevičius, T. Sudnik, Ž. Urbanavičiūtė ir kt.

Reiškinio, sietino, matyt, jau ne vien su prūsų pabėgėlių įtaka, paplitimas kėlė diskusijų. J. Otrėbskis (Gramatyka języka litewskiego 1, 1958: 352–353) teigė, kad *s*, *z* vietoje *š*, *ž* ir *ś*, *ź* vietoje *s*, *z* vartojami gana nemažame pietinių aukštaičių plote, apytikriai žemiau linijos Punkskas – Lazdijai – Kapčiamiestis – Švendubrė – Kabeliai – Dubičiai – Dieveniškės. Tačiau vėlesni tyrimai leido šį teiginį paneigti, mat ryškesnių ir blankesnių reiškinių pėdsakų rasta ne visame minėtame plote, o tik kai kuriose vietose.

Pastarųjų dešimtmečių tyrimų duomenys ir jų apibendrinimas leidžia J. Otrėbskio teiginį bent iš dalies patvirtinti: ypatybė buvo ar yra užfiksuota apie Kapčiamiestį, Musteiką, Kabelius, Ašašnikus, Dubičius, Švendubrę, Dieveniškės, Žirmūnus, Pelesą, Seinus, Zietelą, Lazūnus (Zinkevičius 1966: 147; LKT 357, 390; Dovydaitis 1968: 207–210; 1978: 103–107; Vidugiris 1998: 29; 2004: 102–103; LKTC 81, 96–97). Pastaraisiais metais, renkant ir tiriant duomenis, nustatyta, kad šlekiavimo, matyt, būta ir apie Miluciškę (Markevičienė 1999: 30, 196–197). Iš Lietuvių kalbos instituto dialektologų užrašytų pietų aukštaičių šnektų tekstų matyti, kad aptariamas reiškinys lig šiol yra gyvas Ašašnikų ir Pelesos kaimuose, tačiau jį išlaisiusių žmonių vis mažėja.

Šlekiavimo izofonė, kurią galima būtų sieti su J. Otrėbskio pasiūlytąja, beveik sutampa su *š*, *ž* minkštumo ir kietumo priešpriešos defonologizacijos riba. Remiantis esamų pavyzdžių analize, iškeltina hipotezė, kad šios

priešpriešos nebuvo jau tada, kai šlekiavimo šiame plote būta labiau paplitusio. Visiškai kieti priebalsiai š, ž, matyt, atsirado būtent ten, kur buvo (ar yra) šlekiuojama – jų analogų s, z irgi būta tik kietų.

Danguolė Mikulėnienė
(Lietuvių kalbos institutas)

Eduardo Volterio veikla

XIX a. pab. – XX a. pr. lietuvių tarmėtyros baruose

XIX a. pab. – XX a. pr. šviečiamojo pobūdžio lituanistinė Eduardo Volterio veikla jau ne kartą aptarta vėlesnių mokslo tyrinėtojų. Neliko nuošaly ir Lietuvos lingvistai, Eduardui Volteriui pirmiausia dėkingi už tai, kad būtent šis žmogus, galima sakyti, į kalbos studijas pastūmėjo žymiausią lietuvių kalbininką Kazimierą Būgą. Jų abiejų dirbta, bendrauta, draugauta šeimomis iki pat Būgos mirties (1924 m.).

Spaudos lotyniškaisiais rašmenimis Lietuvoje ir Latgalijoje laikotarpiu Volteris organizavo etnografinės ir lingvistinės medžiagos tyrimą, kruopščiai registravo surinktus duomenis. Jis minėtinas ne tik kaip lietuvių tautosakos, bet ir tarmių tekstų leidėjas. 1886 m. jis sudarė lietuvių kalbos tarmių tyrimo programą („Программа для указания особенностей говоров Литвы и Жмуди“, Санкт-Петербург, 1886).

Dviejų dalių Lietuvių kalbos chrestomatijoje („Литовская хрестоматия“, Санкт-Петербург, 1901–1904) Volteris pateikė tekstų iš 36 lietuvių kalbos ploto vietų. Šaltinių liudijimu, 1883–1887 m. per 15 mėnesių jis aplankė net 128 vietas. Nemaža vertingos medžiagos surinkta tuose plotuose, kuriuos šiandien siejame su išnykusiomis ar smarkiai tebenykstančiomis periferinėmis lietuvių tarmėmis.

Suprantama, ne visi tarmių tekstai yra vienodos mokslinės vertės.

Pavyzdžiui, pirmieji Dieveniškių šnektos tekstai ar paskiri žodžiai užrašyti tuo metu, kai dar nebuvo ne tik visuotinai priimtos fonetinės transkripcijos, bet ir nusistovėjusios lietuvių kalbos rašybos, plg. Dieveniškių šnekta užrašytą dainos pradžia: *Mias ir nuvejsim žalian biaržinan, Mias ir isipjausim tris biaržalelius, Mias ir isitviarsim tris daržalelius, Mias ir pasejam tris želinelius* (žolynėlius): *Vienas želinas žaliej rutiale, Kitas želinas žaliej metiale, Tracias želinas skeistoj rožiale* (Wolter 1895: 183). Taip pat prisimintina, kad tiek Volteris, tiek ir jo talkininkas rusiškos Dieveniškių valsčiaus mokyklos mokytojas G. Avsiukas, matyt, rašė taip, kaip išmanė. Be to, užrašymai rodo, kad abu rinkėjai (pirmasis kilmės iš

Latvijos vokiečių, antrasis – rusas ar surusėjęs lietuvis) dar menkokai mokėjo lietuviškai. Avsiukas rašė rusiškais rašmenimis (vadinamąja graždan-ka), o Volteris tekstus perrašinėjo lietuviška abėcėle.

Rūpesčio dėl lietuvių kalbos išlikimo tradicija, atėjusi iš XVIII a. Vakarų Europos švietėjų, tuomet bandžusių ateities kartoms išsaugoti Rytų Prūsijos lietuvių tarmių ir tautosakos turtus, akivaizdžiai atsispindėjo to meto Volterio kalbinėje ir kitokioje veikloje.

Gertrūda Naktinienė
(Lietuvių kalbos institutas)

Kompleksinis lituanistikos šaltinių sąvadas *www.aruodai.lt*

Eduardo Volterio platus požiūris į lituanistiką tampa naujai aktualus šiuolaikiniuose humanitariniuose moksluose ir kultūroje. Tautosakininkės Daivos Vaitkevičienės ir archeologo Vykinto Vaitkevičiaus inicijuota ir vadovaujama mokslo tyrimų programa „Lietuvių dvasinės kultūros raiškos: etnologijos, kalbos, istorijos šaltinių elektroninis sąvadas“ siekia rasti vidinių etninės kultūros prasmų ir jų raiškos formų jungtį tarp skirtingų lituanistikos mokslo sričių – kalbotyros, folkloristikos, archeologijos, istorijos, etnologijos.

Nuo 2003 metų rudens remiant Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondui baigiama kurti internete veikianti informacinė sistema *www.aruodai.lt*, kurioje pateikiami iš svarbiausių lituanistikos šaltinių atrinkti teminiai duomenų rinkiniai. Kaip kalbiniai duomenys į rinkinius traukiami žodžiai ir sakiniai iš „Lietuvių kalbos žodyno“ bei jo kartotekos su skenuotais kortelių vaizdais, pavardės iš rankraštinių šaltinių, ištraukos iš senųjų raštų bei Lietuvių kalbos instituto Tarmių archyvo garso įrašų ir kt. Iš folkloro srities pateikiama įvairių tautosakos žanrų tekstų, garso įrašų, skenuotų natų rinkinių; iš etnologijos – Tikėjimų kartotekos duomenų; iš archeologijos – kultūros paminklų bei kasinėjimų aprašymų ir pan. Pateikiami kaip galima tikslesni metaduomenys apie tekstus. Pabandyta pagal įvairių mokslo šakų mokslinių klasifikacijų sistemas, nors jos ir nevienodos, kuo išsamiau apibūdinti pateikiamus faktus. Pavyzdžiui, sakiny iš „Lietuvių kalbos žodyno“ gali būti siejamas ne tik su kalbos reiškinių, bet ir, jei įmanoma, su tautosakos žanrų bei etnologijos objektų klasifikacijomis ir pan. Sukurta ir pildoma duomenimis ne tik pagrindinė saugykla, bet ir pagalbinės saugyklos – garso ir vaizdo archyvai, lituanistikos personalijų bankas, bibliografijos katalogas. Kuriamas vartotojo priei-

ga, kuriai daugiau paieškos galimybių suteikia raktažodžių žodynas ir lituanistikos terminų bankas, turintys hierarchinę struktūrą.

Mokslininkams, bandantiems kompleksiskai pažvelgti į lietuvių etninę kultūrą iš kelių pagrindinių lituanistikos mokslo šakų pozicijų, teko laužyti mąstymo stereotipus. Tikimasi, kad tokia įvairių požiūrių ir mokslinių sistemų sankirta pasiūlys originalių teorinių išvadų, leis geriau pažinti ir subtiliau suvokti etnokultūrinį identitetą, paskatins labiau puoselėti ne tik materialiosios, bet ir dvasinės kultūros paveldą.

Gatis Ozoliņš
(Daugavpils universitāte)

Kāzu apraksti E. Voltera „Vitebskas gubernas latviešu etnogrāfijas materiālos“

Referāta plašākais konteksts saistīts ar folkloras un etnogrāfijas materiālu vākšanas tradīcijas sākumiem Latvijā 19. gs. otrajā pusē, kad veidojas un nostiprinās atziņa par tautasdziesmu un etnogrāfisko ieražu būtisku savstarpējo saistību. Šādā kontekstā nozīmīga un novatoriska ir Eduarda Voltera darbība, publicējot Vitebskas gubernas latviešu etnogrāfijas un tautasdziesmu materiālus, kā arī formulējot folkloras un etnogrāfijas materiālu vākšanas tradīcijas teorētiskos postulātus („Programma tautas gara mantu krājējiem, sastādīta privātdocenta E. Voltera vadībā no dažiem Pēterburgas latviešu studentiem. Jelgava, 1892“). Ar to tiek pilnveidota ne tikai „tautas gara mantu“ (folkloras) vākšanas uzsaukumu tradīcija Latvijā 19. gs. otrajā pusē, kas pati par sevi ir vērtējams kā nozīmīgs tā laika kultūras fenomens, bet arī aizsākas „komplekss skatījums“ uz tautas gara dzīves izpausmēm un funkcionalitātes aspektiem sava laika sabiedrībā. Etnogrāfisko un folkloras (arī citu, arheoloģijas, valodniecības utt.) materiālu saistījums paver plašāku pētnieciskā izvērtējuma lauku, ļaujot „atdzīvināt“ tautasdziesmu, teicēju, kultūras (un etnogrāfisko) vidi. Tas nav tikai formāls saistījums, bet gan pilnasinīgs skatījums uz realitātē pastāvošu natīvisma tradīciju 19. gs. otrās puses diezgan modernizētā Latvijas sabiedrībā. Veids, kā etnogrāfiskie apraksti funkcionē E. Voltera „Materiālos..“, principā no mūsdienų pētniecisko pieeju viedokļa raksturojams kā „lauka pētījums“.

Referāta šaurākais konteksts ietver sevī E. Voltera „Materiālos..“ (1890) publicēto kāzu ieražu aprakstu (piemēram, „Dinaburgas apriņķa Višķu pagasta kāzu ieražu apraksts“, latviski tulkots un komentēts žurnālā „Letonica“ (2005, Nr. 13, 207.–234. lpp.)) analīzi gan novadu folkloras

tradīcijas izpētes, gan vēlāko (Aizsils, Tihovskis u. c.) Latgales kāzu ieražu aprakstu kontekstā. E. Voltera „Materiālos..“ publicētie kāzu ieražu apraksti ir spilgtas un nozīmīgas tradīcijas aizsākums, jo kāzu rituāls kopā ar krustabu un bedību rituāliem ir viens no trim nozīmīgākajiem ģimenes godiem, kam piemīt nepārvērtējama sociālā nozīmība. Kāzu rituāla laikā mainās dzimtas struktūra, indivīdu radniecība, palielinās radnieku loks, tiek nostiprinātas ekonomiskas un sociālas saites starp dažādu atšķirīgu dzimtu locekļiem utt.

Referātā īpaša uzmanība atvēlēta kāzu rituālās funkcionalitātes aspektiem un sociālantropoloģiskajiem komponentiem. Tiks aplūkoti būtiskākie rituāla komponenti, analizēta to fiksācija vēlākos Latgales novada un citu latviešu novadu kāzu rituāla aprakstos, konstruējot noteiktu kāzu ieražu vietējo tradīciju Latvijā, iezīmējot tās pastāvēšanas veidus. Referātā tiks akcentēta arī kāzu rituālo komponentu tradīcijas turpināšanās 20. gs. neopagānu grupu (piemēram, dievturi) praksē. Tādējādi jāatzīmē, ka referāts veltīts vienai no nozīmīgākajām E. Voltera aizsāktajām pētnieciskajām tēmām.

Светлана Игоревна Рыжакова
(Институт этнологии и антропологии РАН)

«Līgo, bite, līgo, Saule!»

Традиции и инновации в праздновании Яновой ночи у латышей

«Все ивановские песни у латышей поются с припевом *лиго*, по-инфл. *лейго*... Некоторые исследователи, или, лучше сказать, любители латышской мифологии и древности, видели в этом припеве богиню любви и плодородия «Лига, Лейга». В некоторых латышских газетках постоянно пишут *Līgas swētki*, Праздник Лиги... «кто эту «лиго» первый начал праздновать?» — спрашивает певица»
(Э. А. Вольтер. Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии. СПб., 1890. С. 45)

Сбор этнографического материала по календарной обрядности латышей и его дальнейшее исследование — одна из важнейших областей научной деятельности Э. А. Вольтера. В связи с праздником Яновой ночи (наряду с рождественско-новогодней обрядностью поворотный пункт календарного года) мы находим в его трудах весьма интересные данные (запись текстов песен, обрядовых действий, игр) и их интерпретацию (сопоставление со славянским материалом, выявление семантики песенных образов, и особенно — припева *лиго*, *лейго*, или *руто*). Он критикует представление о «Лиге» как особой

богине древних латышей, выявляя этимологическую связь припева *līgo* с *līgaviņa* («невеста», «молодуха») и глаголом *līgot* («качаться, колыхаться», «плавно двигать/двигаться»).

При наблюдении над современными традициями этого праздника в Латвии обнаруживается, что как некоторые древнейшие, реконструируемые по разным источникам элементы его обрядности, так и значительно более поздние, вторичные способы интерпретации, и даже более того — сугубо индивидуальные формы семантизации, остаются актуальными и могут востребоваться в современной культуре, причем не только латышей, но и литовцев, и русских, и других жителей Балтии. Это свидетельствует о Яновой ночи как чрезвычайно продуктивной, живой, восприимчивой и гибкой структуре культуры.

Особенно важными творческими периодами по возрождению и преобразованию этнокультурных традиций, в том числе Яновой обрядности, стали конец 1960-ых в Литве и конец 1970-ых — начало 1980-ых гг. в Латвии. Это было теснейшим образом связано с деятельностью неофольклорных ансамблей и этнографических коллективов («Ромува», «Скандиниеки», «Савиеши» и другие). Праздник Яновой ночи, непрерывная традиция которого сохранилась у латышей (в 1990-ые годы этот праздник стал государственным), и который был возрожден у литовцев в 1968 г., стал важнейшим этнокультурным инструментом и символом этнической идентичности балтийских народов, несущим как синхронные, так и диахронные связи.

Vilija Sakalauskiene
(Lietuvių kalbos institutas)

Eduardas Volteris ir „Lietuvių kalbos žodynas“

Eduardas Volteris reiškėsi kaip lietuvių kalbos ir literatūros istorikas, dialektologas, tautosakininkas, mitologas, bibliografas, bibliotekininkas, muziejininkas ir kitose srityse. Netiesiogiai jį galima sieti ir su „Lietuvių kalbos žodynu“. Pirmiausia tai, kad jis nemažą reikšmę turėjo K. Būgos, kuris ir buvo Didžiojo „Lietuvių kalbos žodynu“ pradininkas, gyvenime. Eduardas Volteris rūpinosi K. Būgos mokslu ir kur galėdamas jį rėmė.

E. Volterio veikalai yra vienas iš akademinio „Lietuvių kalbos žodynu“ šaltinių ir turi jame atitinkamas santrumpas. Į Žodyną pateko žodžiai iš Volterio perleisto M. Daukšos 1595 metų Katekizmo — „Литовский катихизис Н. Даушки“ (Sankt Peterburgas, 1886; Žodyno santrumpa VoK).

Šios knygos priede „Образцы литовских говоров“ keturiasdešimtyje puslapių paskelbti etnografiniai ir lingvistiniai tekstai, surinkti Marijampolės, Šiaulių, Panevėžio, Švenčionių, Vilniaus, Trakų, Lydos ir Raseinių apskrityse.

Antroji knyga — 1887 metų tarmių tyrimo išpūdžiai „Об этнографической поездке по Литве и Жмуди летом 1887 года“ (Sankt Peterburgas, 1887), kurioje publikuoti tokie lietuviški tekstai ir senos knygos, kurių dar anais laikais nė vienam „litvofilui“ netekę matyti (Nezabitauskas 1928: 350), didžiajame žodyne turi santrumpą VoE. Joje pateikiama 1884, 1885, 1886, 1887 metų etnografinėse išvykose surinkta įvairi medžiaga, kurios dalis yra smulkūs etnografiniai tekstai, mįslės, priežodžiai, patarlės, šiaip atskiros frazės ir apskritai medžiaga lietuvių tarmių leksikologijai.

„Lietuvių kalbos žodyne“ pateikiama iliustracinių sakinių iš Volterio sudarytos „Lietuviškos chrestomatijos“ arba duodama jos santrumpa prie antraštinio žodžio (VoL).

Keletas „Lietuvių kalbos žodyne“ užfiksuotų sakinių. Žodžio *rikis* straipsnyje randame: *Karališka gromata, jog tvoros (aba rikiai) Prūsų žemėje ir Lietuvoje ant kiemų netur nulaužytos bei sudegintos būti VoL101*. Žodis *majestotas* iliustruojamas sakiniu iš Volterio parengto Daukšos Katekizmo: *Ateis ... su didžiu majestotù VoK13*.

„Lietuvių kalbos žodyne“ įvairiai pateikiamas tas pats šaltinis. Pavyzdžiui, iš pasakos „Meškausis“ cituoti sakiniai buvo žymimi santrumpa VoL su puslapio nuoroda – *...jei kas pragrajys, gaus spregtį į nosį ... VoL329; Važiuodamas pro vartus, net stiebus išlaužė VoL327*. Kai kurie sakiniai iš tos pačios pasakos duodami ir su vietovės nuoroda: *Meškausis supyko ir atsikėlęs kaip pradės tálžyt į antausius tam biesui su geležine pirštine VoL329(Jnš)*. *Tas senis išsirutuliuoja iš užpečkio VoL331(Jnš)*, arba kitoje vietoje: *Vandravo lauką, vandravo antrą ir davandravo žalią girelę ... VoL433(Klvr)*.

Kai kur „Lietuvių kalbos žodyne“ žymimas originalas, pavyzdžiui, *Žmogus, kùcių pasigriebęs, pradės tą kirmėlę muštie Jrk117*, nors šį sakinį rasime ir „Lietuviškoje chrestomatijoje“ (VoL295). Dar vienas sakinytis iš J. Basanavičiaus „Lietuviškų pasakų“ – *Vokietukas, pamatęs medinčių, tik šmikšt ir pasislėpęs į išpuvusį viduryje medį BsMtI26* – taip pat yra ir Volterio (VoL296).

K. Būga sudarydamas „Lietuvių kalbos žodyno“ kartoteką išrašinėjo žodžius iš E. Volterio „Lietuviškos chrestomatijos“. Vėliau, pildant Žodyno kartoteką, taip pat buvo išrašinėjami žodžiai ir sakiniai iš Volterio veikalų.

Saru pēršanas tradīcijas senajos avotos un mūsdienās

Pirms vairāk nekā 100 gadiem, aprakstot latviešu kristību ieražas, Eduards Volteris (Э. А. Вольтер. Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии. Часть I. Санкт-Петербург, 1890.) min saru pēršanu (*выпаривать щетину*). Pēc tautas uzskatiem jaundzimušā ķermenī atrodas sari, kurus pirtīžu laikā (kristību priekšvakarā) jāizdzen, citādi bērnam nākotnē draud dažādas slimības un nelaimes.

1901. gadā Latvijā iznāk ģimnāzijas skolotāja, ar laiku pazīstama etnogrāfa, Kārļa Pētersona sakārtotais tautas garamantu apkopojums, kam dots nosaukums „Latviešu māte ar bērnu“ (publicēts Jelgavas Latviešu biedrības Rakstniecības nodaļas 6. rakstu krājumā). Tajā autors apkopojis ticējumus un ieražas, kas saistītas ar bērna gaidīšanu, dzimšanu un kopšanu, tostarp arī t. s. saru pēršanu, veltījot tai nelielu apkšnodaļu (38.–39. lpp.). Saru pēršana (dzīšana) notiek maziem bērniem, parasti pirtī, berzējot pieri, masējot muguru, lielus ar mātes pienu (zīdalu) vai īpašu rauga, miltu, olas baltuma, medus maisījumu (komponentu kombinācijas un rīcības veidi ir visai daudzveidīgi, dažādās Latvijas vietās notiek atšķirīgi). Šīs darbības rezultātā no bērna miesas nāk laukā sariem līdzīgi veidojumi. Ja šāda darbība bērnam, mazam esot, netiek veikta, vēlāk to var piemeklēt dažādas kaites un nelaimes (sāp acis, metas pumpas).

Tradīcija pērt vai dzīt sarus maziem bērniem Latvijā aktualizējusies arī mūsdienās. 2005. gada vasarā laikrakstā „36,6⁰⁰“ varēja lasīt, kā saru pēršana veicama praktiski. Savā publikācijā vecmāte Dina Ceple no ģimenes veselības centra „Stārķa ligzda“ apraksta pašas pieredzi, dzenot sarus vairāk nekā desmit mazuļiem. Šī tēma 2005. un 2006. gadā tikusi apspriesta arī interneta portālā „Cālis“.

Referātā tiks apskatītas saru pēršanas tradīcijas senatnē, salīdzinot tās ar procesiem mūsdienās.

Anna Stafecka

(Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts)

Ieskats E. Voltera un Raiņa sarakstē

Rakstniecības, teātra un mūzikas muzeja arhīvā Rīgā glabājas 25 E. Voltera vēstules Rainim, kas rakstītas laika posmā no 1888. līdz

1929. gadam (šifrs Rai K210/1–25; atšifrējis R. Dobrovenskis). Savukārt Raiņa „Kopoto rakstu“ akadēmiskajā izdevumā ievietotas sešas vēstules (pareizāk sakot, vēstuļu uzmetumi) E. Volterim. Vēstuļu saturs liecina, ka to ir bijis daudz vairāk.

19. gadsimta beigās Rainim jeb toreizējam Jānim Pliekšānam rakstītās E. Voltera vēstules galvenokārt saistītas ar folkloras un etnogrāfijas materiālu vākšanu tagadējā Latgalē un darbu pie krājuma „Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии“, kas publicēts 1890. gadā Sanktpēterburgā. Jānis Pliekšāns, kā zināms, ir lasījis šī krājuma, kā arī vairāku latviešu un lietuviešu folklorai un etnogrāfijai vēltītu rakstu korektūras. 1890. gada 4. decembra vēstulē E. Volteris raksta, ka Pēterburgā gatavojas publicēt A. Bīlenšteina darbu „par latviešu vēsturisko ģeogrāfiju“ un ka viņam uzticēts lasīt šī darba korektūras.

Vairākas E. Voltera vēstules Rainim skar dažādus literatūras jautājumus. Rainis Volterim ir sūtījis savu lugu „Pusideālists“ un „Fausta“ tulkojumu, un viņam būtisks ir tieši E. Voltera vērtējums, jo „mēs esam veci darbabiedri un draugi filoloģijas jomā“.

Vairākās vēstulēs skarti valodas jautājumi, lielākoties tie ir saistīti ar literatūru. Tā, piemēram, 1899. gada maijā Rainis E. Volterim raksta par „Fausta“ tulkojuma valodas kritiku. Sevišķi sāpīgi Rainis ir pārdzīvojis K. Mīlenbaha asos aizrādījumus un secina, ka šie uzbrukumi varbūt ir tādēļ, ka pašu kritiķu vidū nav neviena, kas varētu „modernizēt, gandrīz radīt latviešu literāro valodu“. Savukārt E. Volteris 1899. gada 6. maija vēstulē Rainim līdzās rakstiem par latviešu un lietuviešu mitoloģiju un literatūru uzskaita vairākus savus rakstus par latviešu, lietuviešu, prūšu un lībiešu valodu.

E. Volteris ir aktīvi iestājies par latīņu burtu aizlieguma atcelšanu lietuviešiem un Inflatijas latviešiem un jau pēc drukas aizlieguma atcelšanas 1905. gada 31. jūlija vēstulē Rainim raksta, ka lietuviešu un Inflatijas latviešu valodai skolās jāierāda īpaša vieta, dzimtās valodas mācīšanai jāizmanto labākie literatūras sacerējumi, kā arī jārada labas kvalitātes mācību grāmatas dzimtajā valodā. Šajā vēstulē E. Volteris lūdz Raini izteikt savu viedokli par minētajiem jautājumiem.

20. gs. 20. gadu vēstulēs dominē abu baltu tautu tuvināšanās jautājumi. Šai laikā E. Volteris jau dzīvo Kauņā un lasa latviešu literatūras kursu Kauņas universitātes studentiem. Viņš lūdz Rainim ieteikt tulkošanai lietuviski kādu pētījumu latviešu literatūras vēsturē.

E. Voltera vēstules Rainim rakstītas galvenokārt krieviski, paretam sastopami nelieli iestarpinājumi vāciski un lietuviski, arī uz pēdējo gadu

atklātnēm Raiņa Rīgas adrese rakstīta lietuviski. Tikai 1904. gada 4. decembra atklātnē beigās ierakstīts latviski: *Daudz labu dienu – Ar cieņšanu E. Wolter.*

Latvijā atrodamās vēstules ir tikai daļa no E. Voltera un Raiņa sarakstes, pārējā korespondence acīmredzot meklējama Sanktpēterburgas un Lietuvas arhīvos.

Роман Александрович Широухов
(Самбийско-Натангийская археологическая экспедиция РАН)

Куршское влияние и его реликты на Самбии (к 150-летию со дня рождения Э. А. Вольтера)

В своих археологических работах последней четверти XIX в. Э. А. Вольтер уделяет внимание и куршской проблематике³. Его исследования территориальных особенностей, этнической составляющей и культурных процессов на куршском взморье стали направляющими для дальнейшего накопления и развития знаний по предмету. В современной ситуации, учитывая опыт балтистов второй половины XX в., работавших с куршскими материалами, автору видится особо актуальным изучение южной периферии культуры куршей, представленной здесь Куршской косой и так называемыми территориями куршского влияния — правобережьем Куршского залива (р-н Шилуте) и самбийским взморьем (Калининградский п-ов). Данные топонимики и этнографии, соотносимые с историческими и археологическими реалиями, существенно корректируют наши представления об этнокультурной ситуации в обозначенных регионах, дополняют известные нам исторические данные (например, сообщения М. Преториуса, К. Харткноха и др.), а также дают новый богатый материал по материальной и духовной культуре куршей, её генезису и развитию в контексте прусского (и ятвяжского, вспомним «Судавский угол»), литовского и далее — немецкого колониального влияния.

³ См.: Zur Frage ueber die Lage der Kurenstadt Apulia (vom Jahre 853) // Rigasche Zeitung, 1887, dezember; Apuole und Herren Apulski, S. // Sitzungs-Berichte der Kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst nebst Veröffentlichungen des Kurländischen Provinzial-Museums, 1888; Kuršių ir žemaičių santykiai su skandinavais ir vikingais. (Pašvęsta Pr. Mašiotui) // Lietuva, 1923, gegužės 8, Nr. 101; Iš senovės Kuršių ir švedų kolonistų gyvenimo // Pliustruotoji Lietuva, 1928, Nr. 5 и др. работы.

О куршском влиянии на территории Самбийского полуострова следует говорить, как о следствии постоянных этнокультурных процессов (миграционного характера?) между пруссами и куршами доорденской эпохи. Здесь сказывается и близость Куршской косы и современной Клайпеды — очагов южнокуршской культуры (по А. Блюэне). Это подтверждают и археологические находки куршского инвентаря среди самбийских древностей при практическом отсутствии последних в куршских землях (В. Жулкус, В. И. Кулаков). Далее, известно, что по мере орденской экспансии и колонизации в Пруссии коренное население Самбии перемещается вглубь полуострова. Существующую нишу, связанную с морскими промыслами и корабельным делом на полуострове, постепенно занимают курши, для которых эти занятия считаются наиболее характерными среди западных балтов. Следы поселений куршских рыбаков фиксируются археологическими источниками на Косе и частично — самбийском взморье начиная с XI–XII в. В XIV–XVI вв. курземские курши активно заселяют Косу, север Куршского залива и самбийское побережье. Это, поначалу спонтанное, передвижение куршей с севера в прусские земли, стало вскоре частью миграционной политики тевтонского ордена, заинтересованного в увеличении налоговых поступлений от рыбной ловли.

Топонимика Косы и Самбийского побережья сохранила следы перемещения и пребывания здесь куршского этнического субстрата. Таким образом, куршское влияние, зафиксированное археологическими источниками XI–XII в. для Самбии, набирает силу после завоевания немецкими орденами Ливонии и Пруссии и в XIV–XVIII вв. становится определяющим для формирования балтийского этнокультурного ландшафта на фоне стремительно германизирующейся Пруссии. В отличие от самих пруссов, постепенно ассимилированных немецкими и др. колонистами, «пруссские» курши сумели сохранить свою идентичность, язык (так называемый *Nehrungskurisch*), обычаи, включая элементы дохристианских верований. Эти рудименты языческого мировоззрения воплотились и в деревянном зодчестве рыбацких домов и хозяйственных построек литовского взморья, Куршской косы, северо-восточного берега Куршского залива и собственно севера Самбийского побережья. Последние представлены в основном развитием традиционных мотивов в курортном градостроении и наряду с местной топонимикой (и некоторыми известными ойконимами) являются наиболее ценными для реконструкции куршского ландшафта в историческом пространстве Пруссии.

В качестве заключения следует отметить равнозначность этнонимов «курши» (лит. *kuršiai*, лтш. *kurši*, нем. *die Kuhren*) и «куршинкай/курсениеки» (лит. *kuršininkai*, лтш. *kursenieki*) в этнографическом плане, несмотря на то что вымерший куршский язык и язык куршей Косы не связаны генетически напрямую⁴. Реликты традиционных верований и картины мира куршей, воплощённые в памятниках материальной культуры, учитывая «статичность» форм последних по сравнению с языком, в контексте комплексного исследования являются неоспоримым фактом существования на Самбии в довольно поздние периоды разноплеменных очагов западно-балтийской культуры.

Angelika Juško-Štekele
(Rēzeknes Augstskola)

E. Voltera folkloriskā darbība Latgalē 19. gadsimta folkloristikas kontekstā

Pēterburgas universitātes privātdocenta Eduarda Voltera 1882., 1884. un 1885. gadā īstenotās ekspedīcijas Vitebskas guberņas latviešu izpētei, ko organizē Krievu Ģeogrāfijas biedrība, ir viens no nozīmīgākajiem 19. gadsimta beigu pētnieciskajiem pasākumiem Latgalē. Ekspedīcijas pētījumu objekts un mērķis ir Vitebskas guberņas latviešu sadzīve un valoda, kas, atbilstoši Krievu Ģeogrāfijas biedrības izvērstajai Krievijas un tās malienу izpētes programmai, iekļāvās vienotā, sistēmiskā pētījumu kompleksā. Ekspedīciju norise un tajās iegūto materiālu apstrāde atklāj svarīgākās ar folkloras vākšanu un tās izpratni saistītās problēmas. 19. gadsimta 70.–90. gados ekspedīcijas darba forma kā krietni produktīvāka ir nomainījusi līdz tam plaši izplatīto stacionāro metodi, kas orientējās uz speciāli tam nesagatavotu vietējo iedzīvotāju aktivitātēm etnogrāfisko, folkloras u. c. materiālu vākšanā. E. Voltera pētnieciskās darbības specifiku nosaka tas, ka viņš, atbilstoši 19. gadsimtā Eiropā dominējošiem uzskatiem, folkloru skata kā etnogrāfijas daļu, to ilustrējošu un pamatojošu materiālu. Šāda etnogrāfiska ievirze parādās E. Voltera pētījuma „Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии“ (Sanktpēter-

⁴ Последний принято считать производным от курземского наречия латышского языка, языком «фьюжн» (В. Н. Топоров, П. Дини), смешанным с жемайтским диалектом литовского языка и «Plattdeutsch» (в первом случае характерна взаимобратная связь).

burga, 1890) mērķa formulējumā, kā arī ekspedīcijā iegūto materiālu izkārtojumā, kur tā pirmā daļa veltīta kalendāro ieražu aprakstam, otrā ietverti svarīgākie godi — krustabas, kāzas un bedības. Pētījuma pirmajā nodaļā ievietotie gadskārtu ieražu apraksti sniedz ne tikai specifiski etnogrāfisku, bet arī svarīgu kultūrvēsturisku un sava laika zinātniskās atziņas ilustrējošu informāciju. Tie saistīti ar 19. gadsimtā aktuālo jautājumu par folkloras būtību, kura risinājumā bija divi krasi atšķirīgi viedokļi. Pirmais no tiem — mitoloģiskais — folkloru traktēja kā no svešiem piejaukumiem tīru mitoloģijas pēcteci (J. Lautenbahs); otrais — vēsturiskais — skatīja folkloru tās vēsturiskajā attīstībā, fiksējot gan kristietības, gan dažādu ekonomisku parādību ietekmes (E. Volteris). Uz šādu viedokļu pastāvēšanu norāda arī E. Volteris: „Latviešu tautasdziesmu mūsu mitologi uzskata par tīru mitoloģisku zeltu bez leģendārā kristietības piejaukuma. Tomēr skrupuloza latviešu tautas dzejas analīze sniedz citus secinājumus“ [Вольтер 1890: 138]. Pētījumā fiksētās gadskārtu ieražas un to analīze rāda, ka Vitbskas guberņas latviešu sadzīvi, kultūru un pat domāšanu 19. gadsimta otrajā pusē stipri ietekmējis šeit valdošais katolicisms. Nepārprotami atzīstot kristietības ietekmi tautas ieražās, E. Volteris par vienu no svarīgākajiem pētnieka uzdevumiem atzīst „tīri tautiskā pamata atdalīšanu no kristietības kalendārā piejaukuma“, kas izdarāms, tikai „izpētot mitoloģiskās dziesmas un tās darba dziesmas, kas saglabājušas norādi par senajiem pagāniskajiem lopu aizgādņiem“ [Вольтер 1890: 1–2]. Folkloras izpratni un attieksmi pret to 19. gadsimta otrajā pusē ietekmēja arī sociālekonomisko aktivitāšu pieaugums Latgalē. E. Voltera darbā veiksmīgi uztverti un atainoti šie procesi. Folkloras materiālus pētnieks skata trijos salīdzinājuma līmeņos: latgalieši — pārējo Latvijas novadu iedzīvotāji, latvieši — lietuvieši, latvieši — slāvi. Līdz ar to var apgalvot, ka E. Voltera pētījuma pamatā ir universāla ģenētiski salīdzinoša metode, kuru zinātnieks nosauc par „vēsturiski filoloģisku pieeju“ (Вольтер 1890: 46). E. Voltera metodoloģijā par primāro izvirzās salīdzinoši lingvistiskais aspekts, kas folkloras tēlu, sadzīves ieražu un rituālu analīzē izpaužas divējādi: 1) sadzīves ieražu pētniecībā satuvinot iespējami plašu leksisko materiālu; 2) etimoloģiski pētot mitoloģisko un folkloras tēlu cilmi, piesaistot tos vienotam ģenētiskam indoeiropiešu pirmvalodu centram. Pateicoties E. Voltera metodoloģijai, Latgales etnogrāfija un folklorā 19. gadsimta otrajā pusē iekļaujas tā laika augstākajā pētniecības līmenī un, veidojot kopīgu bloku latviešu, lietuviešu un slāvu garīgās kultūras liecībām, kļūst par būtiski nozīmīgu salīdzinošo un izziņas avotu indoeiropiešu izplatības areāla etnogrāfijas un folkloras materiālu analīzē.

Содержание

<i>Veronika Adamonytė (Vilnius)</i> . Kai kurių baltų onomastikos problemų sprendimas Eduardo Volterio darbuose	1
<i>Алексей Викторович Андронов (Санкт-Петербург)</i> . Вопросы истории экземпляров Катехизиса М. Даукши	4
<i>Rima Bacevičiūtė (Vilnius)</i> . Mažosios Lietuvos striukių ir dabartinių vakarų aukštaičių kauniškių šiaurinės dalies santykis (pagal E. Volterio skelbtus Galbrasčių tarmės tekstus)	6
<i>Brigita Bušmane (Rīga)</i> . Ēdienu nosaukumi latviešu tautas garamantu arodos	7
<i>Ojārs Bušs (Rīga)</i> . Augusts Bīlenšteins, somugristika un pavisam nedaudz arī Eduards Volteris	8
<i>Lilīta Vanaga (Rīga)</i> . Eduards Volters un Latvijas etnoloģija	9
<i>Māra Vīksna (Rīga)</i> . Eduarda Voltera ieguldījums LD un latviešu tautasdziesmu akadēmiskajā izdevumā	11
<i>Ieva Vītola (Rīga)</i> . „Tautas gara mantu“ vākšana Latvijā: Voltera laiks un mūsdienas	12
<i>Виталий Анатольевич Галиона (Санкт-Петербург)</i> . Рукопись Э. А. Вольтера 1918 года об уточнении восточной этнографической границы латышей	13
<i>Kazimieras Garšva (Vilnius)</i> . Baltų kalbų paribio šnektos nuo E. Volterio iki šiol... ..	15
<i>Gintautas Zabiela (Klaipėda)</i> . Eduardo Volterio įnašas į baltų archeologiją	16
<i>Daiva Kardelytė-Grinevičienė (Vilnius)</i> . Kaltanėnų šnektos bruožai Eduardo Volterio tekste ir po šimto metų	17
<i>Алексей Сергеевич Кубинь (Санкт-Петербург)</i> . К происхождению зетельского говора	17
<i>Sarma Kļaviņa (Rīga)</i> . Eduarda Voltera atbalsts latviešu valodniekiem 20. gs. 1. ceturksnī	19
<i>Lidija Leikuma (Rīga)</i> . Eduards Volteris un latgaliešu teksti	20
<i>Asta Leskauskaitė (Vilnius)</i> , <i>Edmundas Trumpa (Rīga)</i> . Kai kurie pietinių ir pietrytinių aukštaičių šnektų šlekiavimo aspektai	22
<i>Danguolė Mikulėnienė (Vilnius)</i> . Eduardo Volterio veikla XIX a. pab. – XX a. pr. lietuvių tarmėtyros baruose	24
<i>Gertrūda Naktinienė (Vilnius)</i> . Kompleksinis lituanistikos šaltinių sąvadas www.aruodai.lt	25
<i>Gatis Ozoliņš (Daugavpils)</i> . Kāzu apraksti E. Voltera „Vitebskas gubernas latviešu etnogrāfijas materiālos“	26
<i>Светлана Игоревна Рыжакова (Москва)</i> . «Līgo, bite, līgo, Saule!» Традиции и инновации в праздновании Яновой ночи у латышей	27
<i>Vilija Sakalauskiene (Vilnius)</i> . Eduardas Volteris ir „Lietuvių kalbos žodynas“	28
<i>Una Smilgaine (Rīga)</i> . Saru pēršanas tradīcijas senajos avotos un mūsdienās	30
<i>Anna Stafeca (Rīga)</i> . Ieskats E. Voltera un Raiņa sarakstē	30
<i>Роман Александрович Широухов (Калининград)</i> . Куршское влияние и его реликты на Самбии (к 150-летию со дня рождения Э. А. Вольтера)	32
<i>Angelika Juško-Štekele (Rēzekne)</i> . E. Voltera folkloriskā darbība Latgalē 19. gadsimta folkloristikas kontekstā	34

**«Э. А. ВОЛЬТЕР
И БАЛТИСТИКА КАК КОМПЛЕКСНАЯ ДИСЦИПЛИНА»**

Международная научная конференция
Санкт-Петербург, 21–23 сентября 2006 года
Тезисы докладов

Лицензия ЛП № 000156 от 27.04.99

Авт. л. 2,01. Печ. л. 2,25. Тираж 100 экз. Заказ № 707.

Филологический факультет СПбГУ.
199034, С.-Петербург, Университетская наб., 11.

ОНУТ филологического факультета СПбГУ.
199034, С.-Петербург, Университетская наб., 11.

